

Hugo Aguilar Ortiz

Tee kuña'nu Hugo Aguilar Ortiz, kuu de tee skwa'a Licenciado en Derecho nuu ve'e skwa'a ka'nu Universidad Autónoma "Benito Juárez" ñuu nduva (UABJO). Ni'i de tu'un skwa'a ya'a ji tutu nani "Pluralismo jurídico: el sistema electoral indígena en la legislación oaxaqueña". Ji suni iyo tu'un skwa'a de nani Maestría en Derecho Constitucional nuu iin ni ve'e skwa'a ya'a. Kwiya uu mil iin nakuni nda de ji Premio Nacional a la Juventud Indígena.

Ñayivi de yoso nuu tiñu ndaa nakani ini de, nsa'a va'a de ji jito ji jasi nda tu'un neva'a nda ja nda'vi, nda tu'un ndi'i ntyivi ji nda ja ndo'o nda'vi ka; suni nakuno de ja nda tiñu ya'a jito de nuu nda ve'e tiñu nasa'a nuu ndi'i nda ñuu ñuu ko'yo. Tiñu de nduku inka nasa koo nda tiñu tu'un koo ino, ja yoso nuu nda tu'un nevo'o ji nda ja skije'e nasa iyo nda ntyivi ñuu, ja koo, nkuu tee nkuu ña'a ji tu'un tyiñu'u nuu ñayivi.

Kwiya iin mil iin cientu kumi xiko iin, nkije'e tiñu de ji nda ñuu nkuu de ja ntyinde nuu ve'e tiñu nani Procuraduría para la Defensa del Indígena en ñuu ndinu ñuu nduva. Nda kwiya iin mil iin cientu kumi xiko xa'on iin ji uu mil uxi nsa'a de tiñu ja ntyinde ji jito oko un'un nda ñuu nda'vi ja kana nda siki ñu'u; nda kwiya ya'a, ntyinde de nda ñuu tiin ñuu nduva na nduva'a nda tukuti ini ji nda tiñu nduku tiñu ji kaji nuu nda tiñu iyo ini iin iin nda maa ñuu nda'vi, ji suni tanu kuu nda tukuti ini iyo nuu nda tu'un tatuni ini iin iin ñuu nda'vi ji nda tu'un tatuni nuu ñuu kuña'nu.

Yoo uxi kwiya iin mil iin cientu kumi xiko xa'on kumi ni ndiin de tiñu ntyoso nuude nuu iyo nda tu'un yika nuu Servicios del Pueblo Mixe (SERmixe) ntyunda'a de nda tu'un ja nduku sama nuu tutu ka'nu ja tatuni nuu nda ñuu; yoo uxi iin kwiya ya'a, nkuu de ta'an nda ja tyinde Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN) tava sa'a nda tu'un ja sama nuu tutu kuu ña'nu siki nda tu'un jito neva'a ji ja nduni ji ñayivi ñuu nda'vi. Kwiya uu mil iin ji kwiya uu mil uu iñi de nuu oko uja nda ñuu ja ni skivi nda nda tu'un teta'an nuu tutu ka'nu tatuni nuu nda ñuu nuu vetiñu ka'nu tatuni nuu nduu nda tu'un ya'a (SCJN) siki nda tu'un nsama nuu nda tu'un neva'a ji jito nda ja nduni ji ñayivi ñuu nda'vi; kwiya uu mil iñu, ni ntyosonu de nuu iñu ñuu ni skivi nda nda tu'un teta'an nuu tutu ka'nu tatuni nuu nda ñuu siki tu'un tatuni nuu yaa ji kaa ndityi kee xneñu, siki ja sa'a uvi nuu nda tu'un neva'a ji jito nda ñuu ja na'a nda'vi.

Nuu tiñu nda nuu ñuu tyinde de nuu nda vetiñu nda ñuu ma'ñu, ñuu ka'nu ji ñuu ñayivi. Nkuu de tee tyinde nuu ve'e tiñu nani Alto Comisionado para los Derechos Humanos nuu ñuu ko'yo. Kwiya uu mil uxi iin jede uu mil xa'on nkuu de Subsecretario de Derechos Indígenas nda tee netiñu ñuu nduva. Nda kwiya uu mil xa'on iin ji uu mil xa'on uni ntyosonu de nuu Dirección Ejecutiva de Sistemas Normativos Indígenas del Instituto Estatal Electoral y de Participación Ciudadana ñuu nduva. Kwiya uu mil xa'on uni, ndiin de tiñu nuu Coordinación de Derechos Indígenas del Instituto Nacional de Pueblos Indígenas, nuu ja nsa'a de nda tiñu ntyiso nuu tutu ji nde'e nda tu'un siki ja sama nuu tutu ka'nu tatuni nuu ndi'i nda ñuu ñuu ko'yo siki nda tu'un neva'a ji jito nda ñuu nda'vi ja na'a ji ñuu ntyivi tuun.

Nkuu de nda ntyivi je'en natu'un ji nda ve'e skwa'a ka'nu nii nda ñuu ñuu ko'yo, ji suni nda ve'e tiñu ka'nu nuu nduva'a nda kwatyi nda ñuu ma'ñu ji maa ñuu ko'yo. Nda tu'un ka'an de nuu nda ya'a kuu siki tu'un neva'a ji jito nda ñu'u, tu'un neva'a ji jito ñuu nda'vi, tu'un neva'a ji jito tutu ka'nu tatuni nuu ndi'i nda ñuu ñuu ko'yo ji nda tu'un jito ja neva'a nda ñuu. Nda tutu ja ndava de kuu: "Nakuni tutu tatuni ji teku nda tu'un tatuni ini nda ñuu nda'vi ñuu ko'yo" (uu

mil una) y “tu’un ji ñayivi ñuu: iin maa ja kanu nuu nda ñuu nda’vi tava nduva’a nda tiñu nduku tiñu nuu kaji tiñu nuu nda ñuu ñuu nduva”. Yi’i nuu tutu nani Gobernar nuu iyo vinji : tu’un dna ñuu nda’vi jede nda ñuu nani América Latina. Ityi nda tuñi nanduku ja kuu tyinde” (uu mil una).